

Beslut

efter kvalitetsgranskning avseende skolors
hantering av värdegrundsfrågor i
undervisningen, med fokus på kontroversiella
frågor

Sofielundsskolan i Sollentuna kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19-20 § § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Sofielundsskolan avseende verksamhetens kvalitet inom hantering av värdegrundsfrågor i undervisningen med fokus på kontroversiella frågor. Granskningen är inriktad på ämnena samhällskunskap och biologi i årskurs 8 och 9 men behandlar också skolans övergripande värdegrundsarbete.

Kvalitetsgranskningens syfte är att bedöma hur skolans arbete med kontroversiella frågor främjar att eleverna utvecklar demokratisk kompetens, de värden och förmågor eleverna behöver för att verka som aktiva ansvarstagande medborgare.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området (se bilaga 2). Skolinspektionen bedömer verksamhetens kvalitet i tre nivåer, kvalitetskriterier uppfylls i hög utsträckning, i flera delar eller i låg utsträckning. Om en skola bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i låg utsträckning eller i flera delar anger Skolinspektionen att utvecklingsarbeten behöver inledas och visar på vilka punkter.

Beslut:

Skolinspektionen bedömer att framtagna kvalitetskriterier uppfylls vid Sofielundsskolan i följande utsträckning:

Arbetet med kontroversiella frågor i samhällskunskap och biologi

Skolinspektionen bedömer att arbetet med kontroversiella frågor i samhällskunskap och biologi *i låg utsträckning* främjar utvecklingen av demokratisk kompetens.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Att använda strategier och metoder för att alla elever ska komma till tals i ett tillitsfullt klassrumsklimat.
- Att göra eleverna delaktiga i valet av kontroversiella frågor.
- Att ge eleverna möjligheter att, genom arbete med kontroversiella frågor, möta andra åsikter än de egna och öva på perspektivseende.

Skolans stödjande strukturer för lärarnas hantering av kontroversiella frågor

Skolinspektionen bedömer att *i flera delar* har stödjande strukturer som främjar lärarnas hantering av kontroversiella frågor i undervisningen.

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- **Att utveckla strategier för att identifiera och hantera kontroversiella frågor i undervisningen**

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 2023-01-13 redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall (bilaga 4) användas.

Redogörelsen skickas till [kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se](mailto: kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se).
Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2020:8334) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar för respektive område

Arbetet med kontroversiella frågor i samhällskunskap och biologi

Här bedöms i vilken utsträckning undervisningen i biologi och samhällskunskap i årskurs 8 och 9 behandlar kontroversiella frågor på ett sätt som främjar utveckling av demokratisk kompetens.

I detta ingår att läraren arbetar för ett tillitsfullt klassrumsklimat. Läraren använder olika strategier för att hantera laddade frågor i undervisningen så att alla elever får möta och pröva olika argument. Läraren gör eleverna delaktiga genom att fånga upp vilka frågor som kan vara kontroversiella och viktiga för eleverna. I undervisningen kring laddade frågor ingår att eleverna får granska andras ställningstaganden kritiskt, analysera frågor utifrån flera perspektiv och själva ta ställning. I detta ingår också att undervisningen rymmer språkutvecklande moment.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att arbetet med kontroversiella frågor i samhällskunskap och biologi i *låg utsträckning* främjar utvecklingen av demokratisk kompetens.

Motivering

Förutsättningar för ett tillitsfullt klassrumsklimat

Få strategier och metoder används i undervisningen för att skapa ett tillitsfullt klassrumsklimat

Granskningen visar att lärarna inte aktivt arbetar med att skapa ett tillitsfullt klassrumsklimat där både flickor och pojkar får förutsättningar att uttrycka sig i lärarledda samtal. Enligt lärarna skiljer sig samtalsklimatet mellan olika klasser och årskurser.

I intervjuerna med lärarna och eleverna framkommer att det är svårt att genomföra klassrumsdiskussioner där alla elever ges möjlighet att delta. En del elever uppger visserligen att de känner sig trygga med att uttrycka sina åsikter, men beskriver samtidigt att andra elever förmodligen inte gör det. En förklaring enligt eleverna är att inte alla klasskamrater är seriösa i diskussionerna, vilket kan

hämna ett deltagande från andra. Likaså uppger några intervjuade elever att de drar sig för att uttrycka ett ställningstagande som de vet går emot gruppens åsikter. Även om det framkommer i intervjuerna att det kan bli tydliga skillnader mellan pojkar och flickor i samtal som är relaterade till kön uppger både lärare och elever att det snarare handlar om personlighet än kön avseende hur aktiv man är i diskussioner.

Av intervjuerna framgår att lärarna har få strategier för att vägleda eleverna i samtal där många elever får möjlighet att uttrycka sig. Samhällskunskapslärarna berättar att det är svårt att låta elever diskutera laddade frågor även i mindre grupper av risk för att diskussionerna kan spåra ur om läraren inte är närvarande och styr samtalet. Av denna anledning blir smågruppssamtalen i undervisningen mer kopplade till att redovisa fakta. Lärarna beskriver att det kan förekomma en del spontana diskussioner, till exempel i samband med att eleverna går igenom dagliga nyhetsinslag, men uppger samtidigt att diskussioner och liknande muntliga argumentationsövningar tar för mycket tid i anspråk. Lärarna i biologi berättar att de ofta låter eleverna sitta i par eller smågrupper för att diskutera olika frågor, till exempel kring evolutionsteori eller för- och nackdelar med olika energikällor. Eleverna bekräftar till viss del denna bild, men ger uttryck för att det många gånger rör sig om att presentera fakta snarare än att de får formulera ställningstaganden och diskutera. Avseende samhällskunskap beskriver en del elever att det sällan blir diskussioner ens i mindre grupper, utan att det oftare rör sig om enskilt arbete i skriftlig form. Både lärare och elever berättar att det ges en del skrivuppgifter i samhällskunskap och biologi där eleverna får argumentera för sin sak, men eleverna påtalar samtidigt att det i dessa fall endast är läraren som är mottagaren för argumentationen.

Skolinspektionens enkät, som genomfördes våren 2021, visade att dåvarande elever i årskurs 9 på skolan arbetade med argumentation och kritiskt tänkande i lägre grad än genomsnittet av samtliga deltagande skolenheter. Särskilt lågt skattade pojkarna arbetet.¹

Frågor som är laddade för eleverna används inte i undervisningen

Granskningen visar att undervisningen i biologi och samhällskunskap ger eleverna få tillfällen att arbeta med kontroversiella frågor som eleverna upplever som viktiga. Det framkommer i intervjuer med elever att samtal och diskussioner kring laddade frågor till viss del sker i utbildningen, men sällan i samhällskunskap och i biologi. Både lärare och elever säger att i vissa ämnesområden finns det inte så mycket att diskutera eller samtala kring då ämnet främst handlar om att lära sig

¹ Det samlade indexet avseende området *argumentation och kritiskt tänkande* var 5,4 av 10 för eleverna i år 9 (jämfört med 6,1 för samtliga elever i år 9 i enkätomgången).

grundläggande fakta. I intervjuer uppger flera lärare även att det är svårt tidsmässigt att få in planerade diskussioner på lektionerna.

Utredningen visar att lärarna har få strategier för att lyfta in kontroversiella frågor från elevernas vardag in i undervisningen i syfte att öva eleverna i att ta ställning i frågor som ligger eleverna nära. Intervjuad personal uppger att det inte finns något strukturerat arbete på skolan för att ta in ämnesrelaterade kontroversiella frågor i undervisningen. Lärare beskriver att frågor som är kontroversiella på skolan i huvudsak fångas upp genom att höra eleverna samtala på raster och i korridorer utanför lektionstid. Vissa elever säger att eleverna ofta undviker att starta spontana diskussioner och enligt pojkarna i en årskurs finns en norm bland eleverna på skolan att man inte ska svara på frågor eller självmant starta diskussioner. Majoriteten av de intervjuade eleverna efterfrågar dock fler diskussionstillfällen där de får prata om ämnen som berör dem själva eller som är aktuella i samhället.

I intervjuerna framkommer några exempel på metoder som lärarna använder sig av för att få flera elever att delta i gemensamma samtal, bland annat genom öppna frågor till klassen, slumpvist dragna namn på elever alternativt riktade frågor till specifika elever. Lärare berättar också att de inte vill att eleverna ska kommentera varandra, varken negativt eller positivt, för att eventuella kommentarer inte ska hämma samtalet. Enligt en del elever markerar lärarna tydligt om en elev uttrycker sig kränkande, framförallt i klassrummet, men samtidigt finns det andra elever som upplever att lärarna många gånger ignorerar olämpliga kommentarer. Bland annat säger några flickor att pojkarna blir högljudda och nedlåtande i samtal om könsidentitet, men att läraren inte gör tillräckligt för att lugna ner dessa diskussioner. Av intervjuerna med både lärare och elever framgår också att många av de spontana diskussioner som uppstår i helklass tenderar att leda till att läraren svarar på elevernas frågor snarare än ett mer öppet samtal där andra elever inkluderas.

Kritiskt tänkande och perspektivseende

Undervisningen ger eleverna få möjligheter att granska andras argument utifrån egna ställningstaganden

Granskningen visar att undervisningen i samhällskunskap och biologi ger eleverna få möjligheter att öva sig i att kritiskt granska påståenden och argument i arbetet med kontroversiella frågor. I intervjuerna med lärare i biologi och samhällskunskap framkommer det att det varierar mellan lärare hur vanligt det är att eleverna får träna sig på att göra självständiga ställningstaganden i frågor som kan vara kontroversiella. Även om lärare ger enstaka exempel på övningar kring arbetsområden där eleverna får öva sig på att ta ställning, framgår det av intervjuer med både lärare och elever att det är sällan som eleverna får tillfälle att kritiskt granska andras argument i frågor som kan vara kontroversiella. Lärarna i

samhällskunskap beskriver att det händer att eleverna får konstruerade perspektiv i diskussioner om lag och rätt, och uppger att det är enklare att genomföra övningar där eleverna får ett konstruerat perspektiv i diskussioner. Enligt lärarna sker detta dock endast enstaka gånger under en termin. I intervjuer beskriver eleverna visserligen att lärarna i samhällskunskap kan belysa konflikter i världen från olika synvinklar, bland annat vid Rysslands invasion av Ukraina, men utöver detta ges inga exempel på att eleverna får möta eller pröva andra perspektiv. Enligt eleverna är detta mer förekommande i andra ämnen, som svenska, engelska och hem- och konsumentkunskap. Dessutom berättar några flickor att könsidentitet är ett kontroversiellt ämne som skapar diskussioner i klassen. Flickorna beskriver att när de utmanar ett binärt tankesätt blir det ofta högljutt i klassrummet och att läraren sällan försöker leda diskussionen så att frågan belyses ur andra perspektiv.

Av intervjuerna framgår att lärarna låter eleverna arbeta med källkritik i undervisningen. Lärarna i biologi berättar att förutom generellt källkritiskt arbete låter de eleverna söka efter "negativa" faktakällor, som till exempel att evolutionsteorin inte är sann, men säger samtidigt att det inte har gjorts detta läsår. Samhällskunskapslärarna beskriver att mycket av det källkritiska arbetet sker muntligt och uppger att eleverna ofta använder tillförlitliga källor i undervisningen. De flesta elever säger också att det ingår källkritiska inslag i bägge ämnena. Bland annat beskriver elever att de ibland får resonera om varför källor som de har använt är lämpliga samt att de har jämfört olika resonerande texter och gjort bedömningar utifrån hur väl det argumenterades i dessa.

Vidare ger lärarna några exempel på språkutvecklande moment i undervisningen, men det framgår av intervjuerna att det främst handlar om skriftlig argumentation. I samhällskunskap berättar lärarna att de arbetar med begrepp utöver att göra en språklig kontroll av de texter som eleverna skriver. Lärare i biologi beskriver att de uppmuntrar eleverna att bygga förklaringar i flera led genom att fördjupa sina resonemang med hjälp av fakta och konsekvenser när de skriver texter. Lärarna beskriver dock att de sällan skapar muntliga situationer i syfte att träna eleverna i att föra resonemang. Eleverna berättar att argumentationsövningar mestadels sker i svenskämnet eller genom diskussioner med andra klasskamrater.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Att använda strategier och metoder för att alla elever ska komma till tals i ett tillitsfullt klassrumsklimat.

Skolans demokratiuppdrag innebär att undervisningen ska främja ett öppet samtalsklimat där olika åsikter kan mötas, prövas och bemötas.² För att alla elever ska ges möjlighet att göra aktiva ställningstaganden kring frågor som kan väcka starka känslor och skapa spänningar, behöver samtal föras under trygga och ordnade former.

Granskningen visar att lärarna använder få metoder som syftar till att alla elever ska komma till tals i lärarledda samtal, och att eleverna efterfrågar bättre samtalsklimat i undervisningen. Genom att aktivt arbeta för ett tillitsfullt klassrumsklimat kan lärare verka för att alla elever i klassrummet ska få utrymme att uttrycka sig. I detta arbete är det av vikt att förutsättningarna för både pojkar och flickor är jämbördiga.

Mot bakgrund av ovanstående rekommenderar Skolinspektionen att rektorn verkar för ett utvecklingsarbete som syftar till att lärarna skapar ett mer tillitsfullt klassrumsklimat på skolan.

- **Att göra eleverna delaktiga i valet av kontroversiella frågor.**

För att avgöra vilka frågor som ska prioriteras i undervisningen, och vilka arbetssätt som är adekvata, behöver läraren väga in elevernas kunskap och de värderingar och de erfarenheter de har med sig in i klassrummet.³

Granskningen visar att de frågor som behandlas i biologi och samhällskunskap främst väljs av läraren, utan att eleverna är delaktiga. Genom att ta reda på vilka frågor som är viktiga för eleverna kan lärarna ge elever verktyg som möjliggör att sakligt ta ställning och bemöta ställningstaganden kring de kontroversiella frågor som förekommer i elevernas vardag samt reflektioner som uppkommer i undervisningen.

Mot bakgrund av ovanstående rekommenderar Skolinspektionen att rektorn verkar för ett utvecklingsarbete där eleverna i större utsträckning görs delaktiga i undervisningen. I detta kan arbetet med kontroversiella frågor i högre grad utgå från vad som är angeläget för eleverna.

- **Att ge eleverna möjligheter att, genom arbete med kontroversiella frågor, möta andra åsikter än de egna och öva på perspektivseende.**

Enligt läroplanen är ett av skolans mål att varje elev ska kunna göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga

² Förordning (SKOLFS 2010:37). 1 Skolans värdegrund och uppdrag, Förståelse och medmänsklighet

³ Att undervisa om kontroversiella frågor, Europarådet (2016).

erfarenheter. Eleverna ska också kunna leva sig in i och förstå andra människors situation.⁴ Att kritiskt granska kontroversiella frågor inkluderar färdigheter som att kunna analysera, reflektera, dra slutsatser, värdera och ifrågasätta. För att åstadkomma detta behöver lärare ge eleverna möjligheter att träna sitt kritiska tänkande genom att inse konsekvenserna av olika alternativ.⁵

Granskningen visar att eleverna arbetar med källkritik i biologi och samhällskunskap. Däremot framkommer det att eleverna endast sporadiskt fått möjlighet att granska argument, källor och tillämpa olika perspektiv på frågor som kan vara kontroversiella. Lärarna behöver ge eleverna möjligheter att möta andra åsikter än den egna gruppens. Genom att låta eleverna analysera kontroversiella frågor utifrån flera olika perspektiv kan elevernas förståelse för andras synsätt främjas. Även elevernas förmåga att göra personliga ställningstaganden och att agera ansvarsfullt mot sig själva och andra kan därmed stärkas.

Mot bakgrund av ovanstående rekommenderar Skolinspektionen att rektorn verkar för att lärarna utvecklar arbetet med perspektivseende i undervisning med kontroversiella frågor.

Skolans stödjande strukturer för lärarnas hantering av kontroversiella frågor

Här bedöms i vilken utsträckning skolan har stödjande strukturer som främjar lärarnas hantering av kontroversiella frågor i undervisningen.

I detta ingår att skolan har ett aktivt och systematiskt värdegrundsarbete som rymmer laddade och känsliga frågor. Skolledningen har kunskap om kontroversiella frågor på skolan och i omvärlden, vilket inkluderar beredskap för frågor som kan komma att bli aktuella att hantera. Skolledningen har också en god bild av hur lärarna arbetar inom området och vilket behov av stöd som kan finnas. I detta ingår att skolan har ett gemensamt förhållningssätt kring hur laddade frågor bör hanteras i undervisningen. Det ingår också att lärarna har möjlighet till gemensam reflektion kring undervisningen och kollegialt lärande eller annan kompetensutveckling vid behov.

⁴ Förordning (SKOLFS 2010:37). 2. Övergripande mål och riktlinjer, normer och värden

⁵ Att undervisa om kontroversiella frågor, Europarådet (2016), Svåra frågor i klassrummet, Forum för levande historia (2020), Förordning (SKOLFS 2010:37) 1 Skolans värdegrund och uppdrag. Skolans uppdrag.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att Sofielundsskolan *i flera delar* har stödjande strukturer som främjar lärarnas hantering av kontroversiella frågor i undervisningen.

Motivering

Prioritering på skolövergripande nivå

Kontroversiella frågor fångas endast delvis upp av skolans värdegrundsarbete

Granskningen visar att Sofielundsskolans värdegrundsarbete till viss del fångar upp frågor som eleverna upplever är kontroversiella, men frågorna lyfts inte in i undervisningen. Av intervjuerna med personalen framgår att det inte finns något gemensamt förhållningssätt kring hur kontroversiella frågor bör hanteras i undervisningen, bortsett från det som ryms i det antimobbningsprogram som finns på skolan. Lärarna uppger att de har ett ansvar för att hantera kontroversiella frågor inom ramen för sina respektive ämnen och flera i personalen beskriver att det även finns ett övergripande kollektivt ansvar på skolan. Enligt personalen har skolledningen dock inte uttalat några förväntningar på hur arbetet med kontroversiella frågor ska bedrivas.

Skolan använder sedan tre år tillbaka två heltidsmentorerna som har ansvar för alla elever i högstadiet. Mentorerna träffar eleverna 30-60 minuter varje eller varannan vecka under ett pass där ett antimobbningsarbete delar utrymme med övrigt mentorsarbete. Enligt den intervjuade mentorn varvas värdegrundsövningar med samtal och att eleverna ges en delaktighet i detta arbete. Bland annat berättar mentorn att eleverna ges möjlighet att pröva olika åsikter och anta andra perspektiv genom scenariobeskrivningar. Även om lektionspassen kan vara kopplade till olika teman, så som språkbruk, framkommer i intervjuer att det inte alltid finns tillfälle att diskutera kontroversiella frågor som kan vara aktuella för eleverna, eftersom antimobbningsarbetet har ett tydligt fokus på trygghet och på att förebygga kränkningar. Av intervjuer med eleverna framgår dessutom att mentorstiden inte fungerar optimalt. Även om flickorna i en årskurs ger exempel på att de har arbetat med värderingsövningar och har fört diskussioner efter att ha sett på film är pojkarna i båda årskurserna mer kritiska och upplever att det ofta blir rörigt under dessa pass. Pojkarna beskriver att elever sällan tar mentorstiden på allvar och att mycket av fokus ligger på genomgångar av regler i anslutning till skolans antimobbningsarbete och vad som händer i veckan, snarare än att prata om frågor som känns angelägna för eleverna.

Skolledningen beskriver att de får en aktuell bild av frågor som kan bli kontroversiella både utifrån pedagogiska möten med lärarna och genom att

skolledningen rör sig mycket ute i verksamheten. Skolledningen berättar även att de gör lektionsbesök och kan på så sätt få en bild av lärarnas kompetens och inställning i förhållande till hur kontroversiella frågor hanteras i undervisningen. Rektorn ger som exempel en lektion i samhällskunskap där eleverna diskuterade hedersrelaterat våld i anslutning till att de bevakade nyheterna. Skolledningen uppger vidare att de veckovis sitter med på elevhälsomöten under vilka de utgår ifrån olika tema från pedagogiska möten, till exempel kring språkbruk, och fångar upp de strömningar som har uppmärksammats på skolan. Utöver detta förekommer möten kopplat till skolans antimobbningsarbete fem gånger om året.

Vägledning och stöd

Möjligheter till samarbete och stöd finns, även om kontroversiella frågor sällan är i fokus

Granskningen visar att lärarna har möjlighet till vägledning, stöd och kompetensutveckling, så att de känner sig trygga i arbetet med värdegrundsfrågor. Av intervjuerna med såväl lärarna som övrig personal framgår att kollegorna i arbetslaget och ämneslaget är den första instansen när de söker stöd i frågor som kan vara laddade i undervisningen. Lärarna upplever även ett starkt stöd från skolledningen i detta arbete, men säger samtidigt att de sällan har uttryckt ett behov. I intervjuerna med lärare och personal framställs skolledningen som såväl reaktiv som proaktiv. Bland annat uppges att skolledningen skickade ut information till all personal efter att Ryssland hade invaderat Ukraina om att det var en händelse som behövde lyftas med eleverna.

I intervjuer med skolledningen och personal på skolan framkommer exempel på att annan personal bistått lärare i undervisningen kring frågor som kan bli kontroversiella. Exempelvis berättar skolledningen att skolsköterskan har varit inne i klasser för att prata om könsstämpning och att studie- och yrkesvägledaren har pratat med elever om fördomar vid yrkesval, men det framgår samtidigt att detta inte har skett i nutid. Av intervjuerna med skolledningen och personalen har kuratorn också en betydande roll i skolans värdegrundsarbete, dels i rådgivande funktion, dels tillsammans med eleverna i klassrummet. Utöver detta finns mellan lärarna och heltidsmentorerna ett samarbete kring de olika elevgrupperna, där ett visst utbyte av erfarenheter sker. Av intervjuer framgår dock att lärarna ofta är låsta av läroplanen och därför sällan har tid och möjlighet att ta frågor som kan vara kontroversiella vidare in i undervisningen.

Gemensam utveckling av undervisningen

Utveckling av undervisningen omfattar sällan kontroversiella frågor

Av intervjuer med lärarna framgår att det bortsett från skolans antimobbningsprogram sällan förekommer några skolövergripande samtal kring

frågor som kan vara eller bli kontroversiella på skolan. Lärarna berättar att det är i ämneslagen och arbetslagen som ett utbyte av erfarenheter och tips oftast sker eller där de kan fånga upp olika ämnen som behöver lyftas i klasserna. Enligt personalen finns möjlighet till diskussioner med de respektive lagen under de veckovisa pedagogiska mötestiderna som ligger utlagda i schemat. Lärarna uppger att det sker en hel del kollegialt utbyte främst inom arbetslagen där tips och erfarenheter runt arbete med kontroversiella frågor kan lyftas. Enligt lärare är det dock sällan som frågor av detta slag lyfts i arbetslagen eller till ett skolövergripande plan. Personalen upplever dock att skolledningen är öppen för fortbildning kring frågor som kan bli kontroversiella om ett behov skulle uppstå. Enligt personal finns en tid för fortbildning utlagt varje eller varannan vecka enligt ett rullande schema. Bland annat berättar personalen på skolan att en av mentorerna har hållit i en föreläsning om HBTQ-frågor. Lärarna i samhällskunskap uppger även att de har deltagit i en fortbildning om nazism.

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- **Att utveckla strategier för att identifiera och hantera kontroversiella frågor i undervisningen.**

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet ledas och samordnas av rektorn, som särskilt ska verka för att utbildningen utvecklas.⁶ Ur skolledarperspektiv innebär ett aktivt arbete med kontroversiella frågor att personalen engageras. I detta bör såväl läroplanens innehåll som skolans kultur och en koppling till samhället i stort ingå. För elever innebär ett sådant arbete ökade möjligheter att utveckla demokratisk kompetens, bland annat genom att delta i diskussioner som kan äga rum i klassrum och elevråd.⁷

Granskningen visar att skolledningen inte har samtalat med skolans lärare om vilka värdegrundsrelaterade frågor som kan vara viktiga att hantera i undervisningen. Genom att undersöka aktuella ämnesområden som kan vara viktiga för eleverna på skolan kan skolans personal samlas kring vilka frågor som bör prioriteras. I detta bör även eleverna vara delaktiga. Genom att samtala om hur värdegrundsrelaterade frågor kan användas och hanteras i undervisningen kan medvetenheten kring demokratistärkande arbete höjas hos skolans personal. Det kan också bidra till att rektor tillsammans med lärare identifierar behov av stöd och kompetensutveckling som syftar till att höja kvaliteten i undervisningen.

⁶ 2 kap. 9 § skollagen

⁷ Hantera kontroversiella frågor, ett verktyg för skolans ledning och seniora ledare, Europarådet (2017)

Mot bakgrund av ovanstående rekommenderar Skolinspektionen att rektorn verkar för att lärarna utvecklar arbetet med identifiera och hantera kontroversiella frågor i undervisningen.

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet är fattat av Ana-Maria Koci Spång

I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även Roger Persson, föredragande, och Ulrika Rosengren, utredare, samt Karin Lindqvist, utredare, deltagit.

Bilaga 1: Bakgrundsuppgifter

Besöket på Sofielundsskolan genomfördes den 8-11 mars av utredarna Roger Persson och Ulrika Rosengren, samt enhetschef Camilla Thinsz Fjellström.

Sofielundsskolan är en F-9-skola med 574 elever som är belägen i Sollentuna kommun. På Sofielundsskolan arbetar totalt fyra behöriga samt en obehörig lärare i biologi och två behöriga lärare i samhällskunskap. Vid Sofielundsskolan finns två heltidsmentorerna med ansvar för värdegrundarbete.

Bilaga 2: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Värderingarna i detta beslut grundar sig på:

- Fyra gruppintervjuer med elever
- Tre gruppintervjuer med lärare
- En intervju med rektor (digitalt)
- Dokumentstudier; dels de dokument som begärts in från skolan, dels den officiella statistik som finns att tillgå om den aktuella skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

Bedömningsområden

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Frågeställning 1

I vilken utsträckning hanteras kontroversiella frågor i undervisningen i samhällskunskap och biologi i årskurs 8-9, så att det främjar utveckling av demokratisk kompetens?

Kvalitetskriterier

Förutsättningar för ett tillitsfullt klassrumsklimat

Lärarna arbetar aktivt för att främja ett öppet klassrumsklimat, så att pojkar och flickor vill och vågar yttra sig, även i kontroversiella frågor.

Kritisk tänkande och argumentation

Lärarna arbetar medvetet för att uppmuntra och utmana pojkar och flickor att kritiskt granska egna och andras ställningstaganden och grunderna för dem, även i kontroversiella frågor.

Perspektivseende och etiska ställningstaganden

Lärarna arbetar medvetet för att låta pojkar och flickor möta/pröva/analysera olika perspektiv på kontroversiella frågor och göra en bedömning, så att frågorna ges en allsidig belysning och eleverna tränas och utmanas i att se frågorna på flera nya sätt.

Frågeställning 2

I vilken utsträckning finns stödjande strukturer och andra förutsättningar som främjar lärarnas hantering av kontroversiella frågor i undervisningen?

Kvalitetskriterier

Prioritering på skolövergripande nivå

Rektorn har ett strategiskt och aktivt värdegrundsarbete där arbetet med kontroversiella frågor ingår, så att skolan som helhet arbetar utifrån ett gemensamt förhållningssätt kring dessa frågor.

Vägledning och stöd

Lärarna ges vägledning, stöd och kompetensutveckling, så att de känner sig trygga och inte undviker olika kontroversiella frågor i undervisningen.

Gemensam utveckling av undervisningen

Lärarna utbyter erfarenheter och reflekterar tillsammans över utmaningar och lärdomar i undervisningen, så att deras didaktiska strategier och metoder gällande hantering av kontroversiella frågor utvecklas.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/aktuellt/granskningar-pa-gang/skolans-hantering-av-vardegrundsfragor-med-fokus-pa-kontroversiella-fragor/>

Bilaga 3: Författningsstöd

Bedömningsområde 1

1 kap. 4-5 §§ skollagen, 10 kap. 2 § skollagen

Förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan

1. Skolans värdegrund och uppdrag. Grundläggande värden, Förståelse och medmänsklighet, Saklighet och allsidighet, Rättigheter och skyldigheter, Skolans uppdrag

2. Övergripande mål och riktlinjer. Normer och värden, Kunskaper, Elevernas ansvar och inflytande, Skola och hem, Rektorns ansvar

Kursplaner för ämnena biologi och samhällskunskap i grundskolan (förordning [SKOLFS 2010:37] om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

Bedömningsområde 2

1 kap. 4-5 §§ skollagen, 2 kap 10 § skollagen, 2 kap. 34 § skollagen, 4 kap. 3-5 §§ skollagen, 10 kap. 2 § skollagen

Förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan

1. Skolans värdegrund och uppdrag. Grundläggande värden, Förståelse och medmänsklighet, Saklighet och allsidighet, Rättigheter och skyldigheter, Skolans uppdrag

2. Övergripande mål och riktlinjer. Normer och värden, Kunskaper, Elevernas ansvar och inflytande, Skola och hem, Rektorns ansvar

Bilaga 4: Mall för huvudmannens redovisning

Detta formulär kan användas som stöd för er när ni redovisar hur ni har arbetat med de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat i samband med kvalitetsgranskningen.

Redovisningen av vidtagna åtgärder ska fastställas av huvudmannen.

Utvecklingsområde 1: Att använda strategier och metoder för att alla elever ska komma till tals i ett tillitsfullt klassrumsklimat.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?

Utvecklingsområde 2: Att göra eleverna delaktiga i valet av kontroversiella frågor.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?

Utvecklingsområde 3: Att ge eleverna möjligheter att, genom arbete med kontroversiella frågor, möta andra åsikter än de egna och öva på perspektivseende.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?

Utvecklingsområde 4: Att utveckla strategier för att identifiera och hantera kontroversiella frågor i undervisningen.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?